

NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENTET

Statusrapport 2009

Verdifulle opplevelser

Statusrapport - Nasjonal strategi for reiselivsnæringen

Forord

Den nasjonale reiselivsstrategien "Verdifulle opplevelser" ble lagt fram 18. desember 2007. Denne rapporten beskriver hva vi konkret har oppnådd i tiden som har gått siden lanseringen.

En fersk kartlegging av offentlige midler som brukes til utvikling av reiselivsnæringen i Norge, viser at offentlige aktører bevilget om lag en milliard kroner til reiselivsnæringen i 2007. Utredningen viser at reiselivsnæringen prioriteres høyt – noe som er i tråd med målene vi staket ut i Soria Moria-erklæringen.

Jeg takker alle som har bidratt i oppfølgingen av "Verdifulle opplevelser", og da spesielt næringen selv, som har vært en viktig bidragsyter i strategiarbeidet. Strategien ble utarbeidet i tett samarbeid med næringsaktørene. Når jeg møter representanter fra norsk reiselivsnæring, refereres det stadig til den nasjonale reiselivsstrategien. Jeg opplever at strategien har virket samlende på en næring som av og til kanskje oppfattes som splittet og fragmentert.

Arbeidet for å styrke norsk reiselivsnæring er langt fra over. Målene i strategien er ambisiøse og langsiktige. Det kreves både samarbeid og målrettet arbeid over tid for å nå målene vi har satt oss. Regjeringen ønsker å være en aktiv medspiller i utviklingen av reiselivet i årene framover. Jeg ser fram til et fortsatt nært samarbeid med alle dere som er involvert i norsk reiselivsnæring!

Sylvia Brustad

Sylvia Brustad
Nærings- og handelsminister

Innholdsfortegnelse

Forord.....	1
Innholdsfortegnelse	2
1. Regjeringens visjon og mål for reiselivspolitikken	3
2. Utviklingstrekk i reiselivsnæringen	3
2.1 Nye tall og fakta	3
2.2 Reiselivets håndtering av finansuroen.....	5
2.3 En milliard offentlige kroner til reiselivsnæringen	6
3. Innovasjon	8
4. Et bærekraftig reiseliv	15
5. Kvalitet.....	21
6. Kompetanse	23
7. Områdeutvikling.....	28
8. Markedsføring og profilering.....	36
9. Organisering	40
10. Veien videre	45

1. Regjeringens visjon og mål for reiselivspolitikken

Den nasjonale reiselivsstrategien "Verdifulle opplevelser" har som visjon at norsk reiselivsnæring, gjennom å tilby verdifulle opplevelser, skal skape verdier for de besøkende, de enkelte bedriftene i reiselivsnæringen, de ansatte, lokalsamfunn, miljøet og fellesskapet.

Hovedmålene i strategien er å bidra til

- ✘ Økt verdiskaping og produktivitet i reiselivsnæringen
- ✘ Levedyktige distrikter gjennom flere helårs arbeidsplasser innenfor reiselivsnæringen
- ✘ Norge – et bærekraftig reisemål

I strategien skisseres det 72 konkrete tiltak innenfor syv innsatsområder. I kap 3 til 9 rapporteres status for hvert enkelt tiltak.

2. Utviklingstrekk i reiselivsnæringen

2.1 Nye tall og fakta

Som ett av tiltakene i den nasjonale reiselivsstrategien ble det satt i gang en utredning for å bedre statistikkgrunnlaget for reiselivsnæringen i Norge. Utredningen gir en oversikt over reiseliv i norsk økonomi og nye og oppdaterte tall for perioden 2004-2008.

Samlet produksjon i reiselivsnæringen er beregnet til vel 181 milliarder kroner i 2008, det vil si 5,4 prosent av produksjonen i Fastlands-Norge i alt. Det har vært en noe svakere aktivitetsvekst i reiselivsnæringen enn i fastlandsnæringene samlet etter 2004. Fra 2004 til 2008 var gjennomsnittlig volumvekst i produksjonen i reiselivsnæringen 3,9 prosent per år, mens den tilsvarende veksten var 5,4 prosent for Fastlands-Norge i alt.

Størrelsen på produksjonen i reiselivsnæringen varierer mye mellom fylkene. I 2006 stod Oslo og Akershus for over 40 prosent av produksjonen i reiselivsnæringen, der Oslos andel alene var 23 prosent. Reiselivsnæringen er imidlertid relativt sett viktigst i Akershus (mye på grunn av at landets hovedflyplass, Gardermoen, ligger her) og de tre nordligste fylkene, målt i reiselivsnæringens andel av samlet produksjon i de ulike fylkene.

Turisters samlede forbruk i Norge (turistkonsumet) var på 108 milliarder kroner i 2008. Regnet i volum økte turistkonsumet med 13 prosent fra 2004 til 2008. 70 prosent av samlet turistkonsum ble i 2008 brukt på de produkter som klassifiseres som reiseliv-

sprodukter (overnatting, servering, transport, og attraksjoner/aktiviteter). Konsumet av passasjertransporttjenester utgjorde den største andelen av samlet turistkonsum med en andel på 32 prosent. Av dette er det flyreisene som betyr mest.

Samlet turistkonsum i Norge. Mill. kroner, løpende priser

	2004	2005	2006	2007*	2008*
<i>Reiselivsprodukter</i>					
Overnattingstjenester	8 418	8 938	9 897	11 128	11 680
Serveringstjenester	11 942	12 262	13 359	14 651	15 271
Passasjertransporttjenester	24 710	28 307	30 295	32 628	34 775
Reisebyrå- og turoperatørtjenester, samt utleie av biler	9 231	9 473	10 451	10 947	11 140
Museumstjenester, turistrelaterte sportsaktiviteter etc.	2 178	2 343	2 379	2 566	2 741
Reiselivsprodukter i alt	56 479	61 323	66 381	71 921	75 607
<i>Turistkonsum av andre varer og tjenester</i>					
Matvarer, drikkevarer og tobakk	4 671	5 067	5 124	5 487	5 662
Klær og skotøy	1 015	1 122	1 154	1 236	1 275
Suvenirer, kart mv.	1 286	1 385	1 478	1 588	1 642
Transportutgifter ellers	7 502	8 143	8 732	8 814	9 028
Andre varer og tjenester	11 905	12 498	13 623	14 482	14 762
Turistkonsum ellers i alt	26 379	28 215	30 111	31 607	32 370
Turistkonsum i alt	82 858	89 538	96 492	103 528	107 976

De enkelte tallene summerer seg ikke alltid opp til delsummene og totalsummen pga avrundinger

*Foreløpige tall

Reiselivsnæringen hadde 159 400 sysselsatte personer i 2006. Dette tilsvarte 132 000 normalårsverk og 6,6 prosent av samlet antall normalårsverk i Fastlands-Norge. Det betyr at reiselivsnæringen som gruppe er en relativt sysselsettingsintensiv næring sammenliknet med Fastlands-Norge sett under ett. Andelen av samlet sysselsetting har imidlertid avtatt noe i løpet av det siste tiåret. I 1996 var den 7,6 prosent. I 2006 var det flest sysselsatte personer i reiselivsnæringen i Oslo. Her var det 33 200 sysselsatte personer, dvs. vel 20 prosent av alle sysselsatte i næringen.

Mens lønnskostnadene per normalårsverk i 2006 utgjorde 365 000 i reiselivsnæringene, utgjorde de 422 000 kroner for Fastlands-Norge sett under ett.

I 2008 er verdiskapingen (bruttoproduktet) per sysselsatte årsverk foreløpig beregnet til 585 800 kroner i reiselivsnæringen. For Fastlands-Norge totalt er det beregnet til 739 800 kroner. I perioden 1996 til 2008 har verdiskapingen per sysselsatte årsverk i reiselivsnæringen ligget 15-30 prosent under verdiskapingen per sysselsatte årsverk i Fastlands-Norge samlet.

Reiselivsnæringen (hotell- og restaurantnæringen, reiselivsrelatert samferdsel, reisebyråvirksomhet mv. og kulturellrelaterte reiselivsnæringer) kjøpte i 2006 varer og tjene-

ster fra andre næringer for 49,5 milliarder kroner. 55 prosent av dette var fra kategorien 'annen privat tjenesteyting'. Turistenes kjøp av varer og tjenester skaper således aktivitet og sysselsetting også hos underleverandører fra andre næringer.

Det er særlig reiselivsrelatert samferdsel som kjøper varer og tjenester fra andre næringer. De kulturelterte reiselivsnæringene hadde markert mindre leveranser fra andre produsenter.

Andre relevante nøkkeltall:

	2004	2005	2006	2007	2008	%-endring*
<i>Antall besøkende</i>						
Utenlandske turister: ferie- og fritidsankomster**	2 781 000	2 913 000	3 101 000	3 296 000	3 267 000	-1%
Norske turister: ferie- og fritidsreiser i Norge	11 590 000	11 810 000	11 940 000	10 000 000	10 900 000	9%
Samlet turistkonsum i Norge	82 858	83 538	96 432	103 528	107 976	4%
Reiselivsnæringens andel av BNP	3,3%	3,2%	3,3%	3,4%	3,2%	

*Fra 2007 til 2008

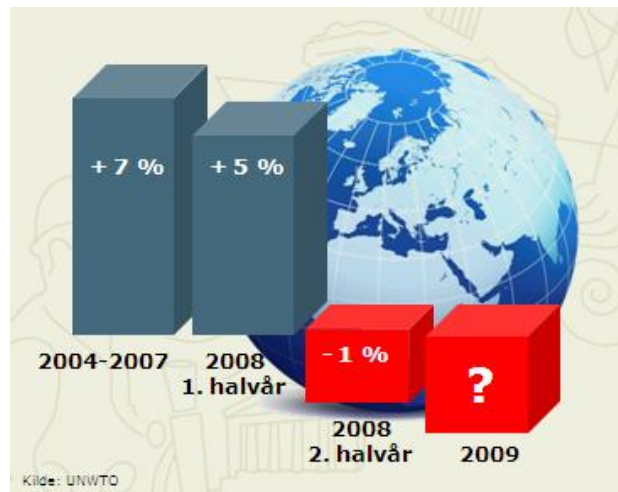
**Ankomster med minimum én overnatting

2.2 Reiselivets håndtering av finansuroen

Perioden fra 2003 til midten av 2008 var preget av en generell god vekst i internasjonal turisme. I første halvdel av 2008 økte internasjonale ankomster med fem prosent sammenlignet med samme periode i 2007.

Årets siste måneder hadde imidlertid en nedgang på én prosent.

Det er forventet en lavere reisevirksomhet i 2009, både innen ferie- og fritidstrafikken, kurs og konferanse og forretningstrafikken. UNWTO, FNs turistorganisasjon, spår en samlet nedgang på rundt én til to prosent i 2009, men understreker at prognosene fortsatt er svært usikre. Allerede før finansuroen var det imidlertid ventet en utflating, og alt kan nok ikke tilskrives finansuroen.

Finansuroens effekt på norsk reiselivsnæring varierer i ulike deler av næringen og ulike deler av landet. Vintersesongen 2009 ble svært god for de fleste store skistedene i landet. Allerede midtveis i februar kunne Alpinanleggenes landsforbund melde om at de 12

største skianleggene i Norge hadde hatt en samlet omsetningsøkning på nesten 20 prosent fra sesongen før. En god vinter og gunstige valutakurser gjorde at mange, spesielt i nærmarkedene, valgte å legge vinterferien til den norske fjellheimen i stedet for til konkurrerende skisteder i Europa.

Som ellers i Europa er det likevel sommersesongen som er viktigst for norsk reiselivsnæring. Mange av bedriftene henter store deler av årsomsetningen i perioden juni-august. Forut for årets sommersesong meldte reiselivsnæringens organisasjoner om stor bekymring for sommeren. Ca. halvparten av NHO Reiselivs medlemsbedrifter sa i en undersøkelse som ble gjort i mars 2009 at de trodde driftsresultatet ville komme til å gå ned i 2009. 37 prosent svarte at de ville redusere bemanningen. HSHs medlemmer innenfor reiseliv svarte at de forventet en samlet omsetningsnedgang på rundt 11 prosent i 2009.

Tallene for sommersesongen totalt er ikke klare ennå, men SSBs statistikker for juni måned viser blant annet at omsetningen for hotellene gikk ned med 0,4 prosent. Gjennomsnittlig pris per rom økte derimot fra 862 til 882 kroner. Overnattingsstatistikken viser at det var 1,88 mill. overnattinger ved norske hotell i juni måned. Dette er en nedgang på tre prosent sammenlignet med juni i fjor. Tallet på campingovernattinger og overnattinger på hytter gikk imidlertid opp, med henholdsvis 3 og 6 prosent sammenlignet med juni 2008.

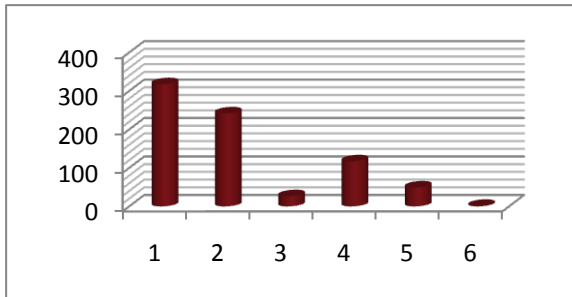
2.3 En milliard offentlige kroner til reiselivsnæringen

En fersk kartlegging av offentlige midler som brukes til utvikling av reiselivsnæringen i Norge, viser at offentlige aktører bevilget i overkant av én milliard kroner til reiselivsnæringen i 2007. Kartleggingen er gjennomført som en del av oppfølgingen av den nasjonale reiselivsstrategien. For første gang har vi nå en samlet framstilling av hva som brukes av offentlige midler til reiselivsnæringen i Norge.

Det har vært en jevn økning i de offentlige bevilgningene til reiselivsnæringen de siste årene, fra 694 mill. i 2004 til 1,09 milliarder i 2007. Med andre ord økte de offentlige bevilgningene til reiselivet med 56 prosent i perioden. Av milliarder som ble bevilget i 2007, stod statlige aktører for om lag halvparten av bevilgningene. Deretter kommer kommunene med drøyt 300 mill. og fylkeskommunene med om lag 200 mill. Fylkesmennene bidro med 21 mill. kroner.

Det formålet som det ble bevilget klart mest midler til i 2007 var profilering av Norge som reisemål nasjonalt og regionalt, med omlag 318 mill. kroner. Bedrifts-, samarbeids- og kompetanseprosjekter innen reiseliv fikk til sammen drøyt 240 mill. kroner i 2007.

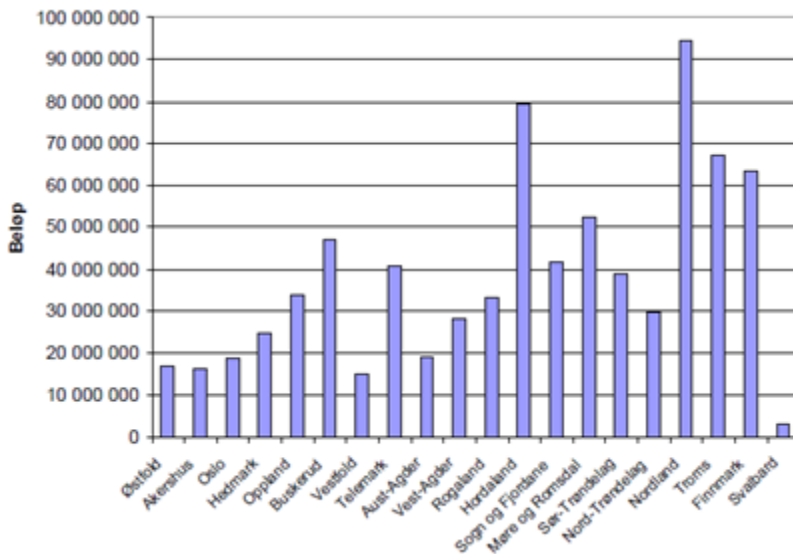

- 1 Profilering av Norge eller regionen som reisemål
- 2 Bedrifts-, samarbeids- og kompetanseprosjekter
- 3 Forsknings- og utredningsprosjekter
- 4 Administrative kostnadene
- 5 Prosjekter i andre sektorer relevante for reiseliv
- 6 Ikke fordelt på formål

* Tall i mill. kroner.

Når en ser på hvilke fylker midlene ble bevilget til, var Nordland i 2007 fylket som benyttet mest offentlige midler til reiselivsformål, med drøyt 94 mill. kroner, deretter Hordaland med 79 mill., Troms med 67 mill. og Finnmark med 63 mill.

Totale midler til reiseliv (2007) fordelt på fylker:

3. Innovasjon

“Regjeringens mål er å legge til rette for økt lønnsomhet og verdiskaping i reiselivsnæringen gjennom å bidra til økt innovasjon”

Tiltak 1: Regjeringen vil fortsatt satse på utvikling av kortferietilbudet i Norge, og det bevilges 10 mill. kroner til å videreføre samarbeidsprogrammet ”Kort og godt” i 2008.

Oppfølging:

Hele rammen på 10 mill. kroner ble benyttet i 2008. Markedet for kortferier har imidlertid endret seg i 2009, blant annet på grunn av den internasjonale finansuroen. Det er derfor ikke øremerket midler til ”Kort og godt” inneværende år.

Ved tildeling av midler fra programmet ble det stilt krav til at flere aktører samarbeider om å få frem helhetlige opplevelser. Målet har vært å stimulere ulike aktører innen reiselivet til forpliktende samarbeid. Tankegangen fra ”Kort og godt” videreføres ved at innovative reiselivsprosjekter med en nettverksdimensjon prioriteres ved tildeling av midler fra de generelle låne-, garanti- og støtteordningene gjennom Innovasjon Norge (jfr. tiltak 12).

Tiltak 2: Regjeringen ønsker å fremme norsk mat som en viktig del av reiselivsproduktet, og det bevilges 67 mill. kroner til å videreføre Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon i 2008.

Oppfølging:

Regjeringen bidrar til å utvikle norske matspesialiteter. Det ble bevilget ytterligere 67 mill. kroner til Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP mat) i 2009, herav 4 mill. kroner som var øremerket til nasjonale profileringsmidler for mat/reiseliv. Reiselivet er generelt en viktig markedskanal for små næringsmiddelbedrifter.

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon videreføres med vekt på de samme satsingsområdene som tidligere. VSP mat bidrar med støtte til reiselivsbedrifter som gjennom avtaler med lokale produsenter har matspesialiteter på menyen. Satsingen på bedrifter med vekstpotensial og kompetansenettverk for småskala matproduksjon vil bli prioritert. VSP mat har bidratt til verdiskaping og økt lønnsomhet i virksomhetene som mottar støtte. Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon avsluttes i 2010, og det arbeides med anbefalinger om hvordan satsing på produksjon av matspesialiteter kan videreføres fra 2011.

Tiltak 3: Regjeringen vil bidra til samspill mellom reiseliv og marin sektor, og det bevilges 65 mill. kroner til å videreføre Marint verdiskapingsprogram i 2008.

Oppfølging:

Gjennom Marint verdiskapingsprogram (MVP) ble et pilotprosjekt om samarbeid mellom fiskeri/havbruk og reiseliv startet opp i 2008 i Møre og Romsdal. Pilotprosjektet er nå i ferd med å slutføres. Prosjektet består av et "kokketeater"/utdanningscenter, et informasjonssenter om norsk fiskerinæring og tilrettelegging for industribesøk på fiskebedrift som skal gi reiselivsbedrifter/serveringsbedrifter økt kunnskap om marine råvarer.

Programmet "Kystnæringer mot marked" under MVP skal koble marin aktivitet med blant annet reiseliv og kultur, for derigjennom å bidra til varig lønnsom aktivitet gjennom omstilling og utvikling i kystområdene. Sommeren 2008 ble det arrangert oppstartssamlinger i sju regioner med til sammen 25 kommuner. I denne startfasen ble lokale konkurransefortrinn, bærekraftig utvikling i et utvidet begrep og samarbeid mellom forskjellige næringer satt på dagordenen. Programmet har varighet til desember 2010.

Tiltak 4: Regjeringen ønsker å fremme landbruk som en viktig del av reiselivsproduktet, og det bevilges 23 mill. kroner til å videreføre Utviklingsprogram for grønt reiseliv i 2008.

Oppfølging:

Utviklingsprogram for grønt reiseliv ble videreført også i 2009 med en bevilgning på 18 mill. kroner. Programmet skal styrke det bygdebaserte reiselivet og Norge som reisemål. De prioriterte arbeidsområdene er produktutvikling og infrastruktur, kompetanseutvikling, markedføring og samarbeid. En stor andel av programmet er bundet opp i markedføring og temasatsinger, samt prosjektet "Håndplukket" (se

www.visitnorway.com/no/historier/handplukket) der bedrifter følges tett med hensyn til økt lønnsomhet og profesjonalisering. Videre er noe midler avsatt til nasjonale og regionale utviklingsprosjekter, for eksempel innenfor merkevarebygging, økoturisme, mat og reiseliv, jakt og fiske, og TV-produksjon.

Tiltak 5: Regjeringen legger til rette for at kulturarven kan benyttes som en ressurs for reiselivet, og det bevilges 23 mill. kroner til å videreføre Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet i 2008.

Oppfølging:

Riksantikvaren leder arbeidet, og elleve pilotprosjekter, som alle berører reiselivsutvikling, er etablert. Et utvalg av disse er Porto Franco – Kristiansands kulturelle frihavn, Nærøyfjorden Verdsarvpark, Den verdifulle kystkulturen i Nordland (med spesielt nedslagsfelt i Lofoten og på Vega), Pilegrimsleden, Oddaprosessen (med kobling til prosjektet Reiseliv i industrien vugge), Pilotprosjekt Oppland (Valdres natur- og kulturpark og Nasjonalparkriket i Nord-Gudbrandsdalen).

Prosjektene har forankring i lokale og regionale utviklingsplaner og strategier. Midtveisevaluering er utarbeidet. Den viser blant annet at prosjektene i tidlig fase har vært opptatt av organisasjonsbygging, kartlegging av kulturarven, bevaringstiltak og iverksetting av langsiktige utviklingsprosesser. De prosjektene som har kommet lengst, har kommet godt i gang med konkret næringsutviklingsarbeid som er tydelig relatert til reiseliv (for eksempel Den verdifulle kystkulturen i Nordland og Valdres natur- og kulturpark). Flere prosjekter har fortsatt utfordringer når det gjelder å skape gode samarbeidsrelasjoner mellom ulike aktører, næringsutvikling, profilering og mediehåndtering.

Tiltak 6: Regjeringen viderefører satsingen på næringsrettet design, med reiseliv som et av fokusområdene.

Oppfølging:

Norsk Designråd og Innovasjon Norge har i samarbeid bistått til etablering, evaluering og revidering av felles program for design og reiseliv, hvor det er gjennomført en rekke seminarer for å få reiselivsbedrifter til å igangsette designprosesser. Norsk Designråd og Innovasjon Norge er deltakere i nasjonalt reiselivsforum for aktører med en nasjonal rolle innenfor reiseliv. Hensikten med forumet er å etablere nettverk, samt dele informasjon.

For inneværende år har Innovasjon Norge og Norsk Designråd en felles målsetting om å bidra med designrådgivning for å gjennomføre tre destinasjonsprosjekter av høy kompleksitet. Innovasjon Norges rolle er å identifisere denne type prosjekter, og Norsk Designråd er rådgiver i prosessen. Det arbeides konkret med følgende prosjekter: Destinasjon Voss, Rudskogen Motorsenter AS og Destinasjon Norkynn.

Ut over dette jobber Innovasjon Norge systematisk for å få flere norske reiselivsaktører til å ta i bruk næringsrettet design. Dette inkluderer kompetansehevende kurs og seminarer, designrådgivning og designformidling og destinasjonsprosjekter. Innovasjon Norges aktiviteter i perioden har resultert i mange designprosjekter i flere fylker.

Tiltak 7: Regjeringen anser teknologi som et viktig verktøy også for reiselivsnæringen, og vil videreutvikle BIT Reiseliv.

Oppfølging:

BIT Reiseliv (Bransjeorientert IT-program for reiselivet) er inne i siste ordinære prosjektfase. Programmet er utviklet av og delfinansiert gjennom Innovasjon Norge, men drives i dag i regi av NHO Reiseliv i samarbeid med Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH).

Det er gjennomført en rekke prosjekter med mål om å effektivisere forretningsprosesser i reiselivsbedrifter gjennom økt fokus på spesifikke bransjebehov, anvendelse av IT og kompetanseutvikling. BIT Reiseliv har en sentral rolle i utviklingen av en nasjonal bookingløsning (jf. tiltak 10).

Tiltak 8: Regjeringen igangsetter en satsing på frukt og grønt, kulturlandskap og reiseliv på Vestlandet, og det bevilges to mill. kroner til dette i 2008.

Oppfølging:

Hovedmålet med satsingen er å utvikle salgbare tjenester og produkter, særlig knyttet til reiseliv med utgangspunkt i profesjonell frukt- og bærproduksjon i Ryfylke, Hordaland, Sogn og Fjordane og Sunnmøre. Satsingen, som startet i 2008, vil gå over fem år med 2 mill. kroner per år. I Sogn er det for eksempel etablert Sogn Fruktrute der bedrifter i fellesskap skal drive utvikling og markedsføring av tilbudene sine. I Ulvik har gårdsbruk gått sammen for å tilby ulike opplevelser som selges via hotellene og turoperatører.

Tiltak 9: Regjeringen oppretter et Utviklingsprogram for innlandsfiske, og det bevilges fire mill. kroner til dette i 2008.

Oppfølging:

Det 5-årige programmet som ble igangsatt i 2008, er en samlet offentlig satsing på innlands næringsfiske, fiskeoppdrett og fisketurisme. Innenfor programmet er det utviklet felles fiskekort og online salg, tilrettelagte opplevelser og tilleggstjenester til fisket samt FOU-prosjekter om fisketurisme.

Tiltak 10: Regjeringen vil sikre god distribusjon av norske reiselivsopplevelser og vil bidra til utviklingen av en nasjonal bookingløsning for reiselivsnæringen.

Oppfølging:

I den nasjonale reiselivsstrategien fremgår det at regjeringen vil bidra med midler til å utvikle og starte opp en nasjonal bookingløsning, men at drift og videreutvikling må skje i regi av reiselivsnæringen selv. Forum for reiseliv og NHO Reiseliv har gjennomført et forprosjekt og valgt leverandør. Arbeidet blir tilført midler gjennom Innovasjon Norge. BIT Reiseliv står nå som utviklingsaktør for prosjektet. Når utviklingsarbeidet er fullført, skal eierskapet til løsningen og videre drift overføres til et eget selskap.

Utviklingsprosjektet omfatter utvikling av integrasjonsmoduler som integrerer reiselivstilbydernes portaler inn mot en nasjonal bookingløsning. I første fase vil om lag 2 150 bedrifter være klare for distribusjon gjennom Nasjonal Booking i løpet av våren 2010, men hele det norske reiselivet skal være bookbart i åpen deltakelse med både store nasjonale selskaper og småskala reiseliv.

Tiltak 11: Det opprettes i 2008 et nytt investeringsfond på 2,2 milliarder kroner hvor reiseliv er et av de prioriterte satsingsområdene.

Oppfølging:

Regjeringen har etablert Investinor AS for å sikre nye og eksisterende bedrifter tilgang på kapital og på den måten bidra til økt verdiskaping over hele landet. Investerings-selskapet skal tilby risikovillig kapital til nye bedrifter med internasjonalt potensial. Selskapet har forretningsadresse i Trondheim, men har hele landet som nedslagsfelt. Investinor AS er et datterselskap av Innovasjon Norge.

Investinor AS skal fortrinnsvis investere i bransjer hvor Norge står sterkt og hvor det er vekstpotensial. Selskapet skal prioritere de fem satsingsområdene miljø, energi, *reiseliv*,

marin og maritim sektor, og ha et særskilt fokus på klima- og miljøprosjekter. Fondet kan imidlertid også investere i lønnsomme prosjekter i andre bransjer og sektorer.

Tiltak 12: Regjeringen ser at nettverk er viktig for innovasjon og vil i større grad sette krav til at innovative prosjekter innenfor reiseliv som får tilskudd fra det offentlige gjennom Innovasjon Norge er samarbeids- og/eller nettverksprosjekter. Dette innebærer en prioritering av prosjekter med en nettverksdimensjon.

Oppfølging:

Kravet er lagt inn som en føring i finansieringspolicyen for reiseliv i Innovasjon Norge. I første halvår 2009 er det bevilget i underkant av 175 mill. kroner fordelt på 73 mill. i lån, 2,8 millioner i garantier, 6 mill. i rentestøtte og 93 mill. i tilskudd. Grunnet omlegging av statistikkføringen kan dette tallet ikke sammenlignes med tidligere år, men tendensen har frem til første halvår 2009 vært en økning.

Tiltak 13: Regjeringen vil arbeide for flere Arena-prosjekter innenfor reiseliv, med sikte på at ett eller flere av disse kan kvalifisere seg til å bli Norwegian Centre of Expertise.

Oppfølging:

Innovasjon Norge kjørte i 2008 flere prosessamlinger og veiledninger med aktuelle søkere. Utlysning av nye Norwegian Centres of Expertise (NCE) ble gjort 25.11.2008. Ved søknadsfristen 27.02.2009 var det tre reiselivsmiljøer som søkte om å få NCE-status. Alle hadde sitt utspring fra ARENA-prosjektene innenfor reiseliv. Etter en ekspertvurdering ble NCE Tourism Fjord Norway utnevnt som NCE reiseliv 11.05.2009. NCE Tourism Fjord Norway består av sentrale reiselivsbedrifter og utviklingsaktører fra de fire fylkene i Fjord-Norgeregionen (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal). Klyngen skal gjøre Fjord-Norgeregionen verdensledende innen tematurisme – vinterturisme, vandreturisme, natur- og kulturbaserte opplevelser.

NCE er etablert for å forsterke innovasjonsaktiviteten i de mest vekstkraftige og internasjonalt orienterte næringsklyngene i Norge. Programmet tilbyr faglig og finansiell støtte i en periode på inntil 10 år til de regionale næringsklyngene som har de beste forutsetningene for videre vekst og som har klare ambisjoner om et langsiktig og forpliktende samarbeid.

Tiltak 14: Regjeringen legger til rette for at SIVA gjennom infrastruktur for eiendom og innovasjon skal bidra til utvikling av reisemål, og øremerker to mill. kroner til SIVAs arbeid med reiseliv i 2008.

Oppfølging:

SIVA har i 2008 og 2009 arbeidet med tilrettelegging for utvikling av reisemål. Arbeidet har vært finansiert gjennom en øremerking på 2 mill. kroner per år av tilskuddsbevilgningen fra Nærings- og handelsdepartementet. Selskapet ansatte høsten 2008 en egen prosjektkoordinator for dette arbeidet, og har avholdt møter med ulike reiselivsaktører rundt i landet for å identifisere aktuelle prosjekter. SIVA tar sikte på å velge ut noen prosjekter for en eventuell videre satsing de neste årene. Reisemålsutvikling innebærer bl.a. investeringer i ulike former for infrastruktur samt opplegg for markedsføring, samarbeid og logistikk.

Tiltak 15: Regjeringen vil arbeide aktivt for at norske reiselivsaktører skal få del i mulighetene som ligger i EUs Competitiveness and Innovation Programme.

Oppfølging:

Innovasjon Norge har fått i oppdrag å veilede norske aktører når det gjelder muligheter for å søke om midler gjennom EUs Competitiveness and Innovation Programme (CIP) og å gi praktisk veiledning i søknadsskriving. Det har det vært en åpen utlysning gjennom CIP på 300 000 euro for å fremme et bærekraftig europeisk reiseliv. I 2008 ble det sendt ut en oppfordring til å søke til mange aktuelle miljøer, blant andre Arena-prosjektene og en del destinasjonsselskaper. I tillegg deltok Avdeligen for Europasaker på Innovasjon Norges kick-off for reiselivet. Per i dag har ikke Innovasjon Norge registrert noen interesse for utlysningen, men vil intensivere dette arbeidet i fremtiden.

4. Et bærekraftig reiseliv

“Regjeringens mål er å bidra til å utvikle og fremme Norge som et bærekraftig reisemål”

Tiltak 16: Regjeringen er opptatt av å øke kunnskapsgrunnlaget om bærekraftig reiseliv og vil, som ett av tre områder under forskningsprogrammet for reiseliv i Norges forskningsråd, prioritere prosjekter knyttet til bærekraftig reiseliv. Det settes av totalt 16 mill. kroner til programmet i perioden 2008-2011.

Oppfølging:

Vestlandsforskning fikk tildelt midler til prosjektet ”Sustainable destination Norway 2025” i januar 2008 gjennom forskningsprogrammet for reiseliv. Prosjektet skal se på sammenhengene mellom bærekraftsmål, klimamål, bosettingsmål og verdiskapingsmål, og hvordan man kan kombinere utfordringene i de ulike målene, hvilke utviklingsalternativer som finnes og hvilke valg vi står overfor.

Det skal utvikles ulike scenarier som skal diskuteres og analyseres. På bakgrunn av dette arbeidet skal det gis råd til regjeringens reiselivspolitikker samt til næringen selv. Prosjektet tar en bred tilnærming til reiselivet og vil i scenariene se på både mat, transport, overnatting, aktiviteter og offentlige reguleringer i forhold til et bærekraftperspektiv. Prosjektet skal etter planen ferdigstilles ved utgangen av 2010.

Prosjektet gjennomføres i nært samarbeid med pilotprosjektene i Innovasjon Norge (se tiltak 25) og NCE Tourism Fjord Norway (se tiltak 13).

Tiltak 17: Regjeringen vil gjennomføre undersøkelser av omfanget og effekter av fisketurismen til havs og langs kysten, både med hensyn til ressursituasjonen og ver-

diskapingen, som grunnlag for en eventuell ny, helhetlig vurdering av rammebetingelsene for turistfisket.

Oppfølging:

I regi av Havforskningsinstituttet (HI) er det igangsatt et prosjekt for kartlegging av turistfiske i sjøen. HI samarbeider med turistfiskebedrifter langs kysten, og målet er å utvikle metoder for å anslå fiskeinnsatsen, hvilke arter som fanges og størrelse på fangst. Prosjektet startet i januar 2007 og skal være ferdig i løpet av vinteren 2010.

I tillegg arbeider NORUT med et prosjekt i samarbeid med HI om å kartlegge verdiskapingen og de økonomiske ringvirkningene av fisketurisme langs kysten.

Tiltak 18: Regjeringen ønsker å ivareta natur- og kulturmiljøet på Svalbard og viderefører ordningen med et miljøgebyr for tilreisende.

Oppfølging:

Ordningen med miljøgebyr for tilreisende ble innført i 2007. Inntektene fra miljøgebyret tilføres Svalbard miljøvernfond som foretar tildelinger til miljøvern- og kulturminneprosjekter på Svalbard. utfordringer knyttet til bærekraftig turisme er en viktig prioritering for fondet.

Krav til drivstoffkvalitet tilsvarende lett marin diesel og begrensning på 200 passasjerer for cruiseskip i verneområdene på Øst-Svalbard ble innført i 2007. Dette innebærer et forbud mot tung bunkersolje i disse verneområdene, og begrenser risikoen for miljøskade ved en eventuell skipsulykke.

Et forslag om tilsvarende krav til drivstoffkvalitet også i nasjonalparkene på de vestlige delene av Svalbard har vært på høring sammen med forslag til ferdselsbegrensninger på utvalgte kulturminner og nye reguleringer av ilandstigning fra cruiseskip i verneområdene på Øst-Svalbard.

Tiltak 19: Regjeringen har tatt initiativ til et arbeid med fylkesdelplaner som skal avklare utviklingspotensialet for blant annet reiseliv i randsonene til de viktigste villreiområdene i Norge, samtidig som leveområdene for villrein sikres.

Oppfølging:

I budsjettet for 2009 er det avsatt midler til arbeid med fylkesplaner og til utredning av faglige temaer. Direktoratet for naturforvaltning (DN) deltar i arbeidet og disponerer midler til villreinfaglige prosjekter. Foreløpig er tre planprosesser, som omfatter fem av

i alt ti nasjonale villreinområder, kommet i gang. På oppdrag fra DN har Norsk Villreinsenter med regionale prosjektgrupper utarbeidet oppdaterte kart over villreinens leveområder i Rondane-Sølnkletten, Hardangervidda og Setesdalsheiene, tilsvarende arbeid i Forollhogna er startet i 2009. FoU-prosjekter som vil gi ny kunnskap om bl.a. forholdet mellom villrein og ferdsel er startet i Snøhetta og Rondane Nord i 2009. Miljøverndepartementet (MD) har i 2009 tildelt midler til flere faglige utredninger som fylkeskommunene vil utføre i fellesskap. Et av disse gjelder samfunnsmessige virkninger av og muligheter for lokal verdiskaping i randområdene, med reiseliv som sentralt element.

MD har tatt initiativ til og koordinerer et fagnettverk mellom fylkeskommunene, faginstanser og staten. Formålet er kommunikasjon, erfaringsutveksling og kompetanseoppbygging i arbeidet med fylkesdelplanene.

Tiltak 20: Regjeringen prioriterer arbeidet med å utarbeide forvaltningsplaner for verneområdene og arbeider også med en handlingsplan for bærekraftig bruk og skjøtsel av nasjonalparker og andre verneområder.

Oppfølging:

Arbeidet med forvaltningsplaner er styrket. Halvparten av Norges 32 nasjonalparker har i dag godkjent forvaltningsplan. Ytterligere 12 forvaltningsplaner for nasjonalparker er under arbeid. Det er et mål at alle nasjonalparker skal få forvaltningsplaner. Også en rekke landskapsvernområder og naturreservater har forvaltningsplaner ferdige eller under arbeid.

Tiltak fra handlingsplanen for bærekraftig bruk, forvaltning og skjøtsel av verneområder ble fulgt opp i budsjettet for 2009 med en samlet bevilgning på ca. 50 mill. kroner. Dette gjelder blant annet tiltak som oppstart av et overvåkingsprogram for verneområdene, flere oppsynsstillinger og kjøp av oppsynstjenester i prioriterte verneområder/nasjonalparker, og flere skjøtselstiltak i verneområdene.

Blant tiltakene fra handlingsplanen er også et femårig verdiskapingsprogram for "Naturarven som verdiskaper" med en bevilgning på 10 mill. kroner i 2009 fra Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. Programmet skal legge til rette for økonomisk verdiskaping i form av varer og tjenester som guidede turer, flere besøkende og lengre opphold, flere overnattinger i randsonene til nasjonalparker/verneområder, mer omsetning av lokal mat og utvikling av pakkede opplegg. Samtidig skal områdene forvaltes slik at naturens mangfold blir tatt vare på. Ti prosjekter og to forprosjekt ble våren 2009 valgt ut til å være med.

Tiltak 21: Regjeringen innfører en ordning der kommuner kan søke om å få status som nasjonalparkkommune og vil dessuten prøve ut en ordning med nasjonalparklandsbyer.

Oppfølging:

Ordningen med nasjonalparkkommuner og nasjonalparklandsbyer ble lansert i februar 2008, og vi har i dag 31 kommuner og fem landsbyer med i ordningen. En konferanse for landets nasjonalparkkommuner ble arrangert på Otta i mars 2009. Etter konferansen har 27 av 31 nasjonalparkkommuner inngått et samarbeid som skal omfatte fellestiltak som kvalitetskriterier, skilting, grafisk profil, samt felles innspill overfor sentrale myndigheter, eksempelvis i forhold til skilting langs hovedveg. Forprosjektet skal være avsluttet i løpet av 2009.

Nasjonalparklandsbyene er i gang med et forprosjekt støttet av Innovasjon Norge og Miljøverndepartementet der hovedformålet er ytterligere å klargjøre og tydeliggjøre innholdet i begrepet, som grunnlag for en samordnet strategi for ordningen på et nasjonalt plan. Forprosjektet avsluttes våren 2010. Miljøverndepartementet og Innovasjon Norge har bevilget penger til fellestiltak, utarbeiding av logoer og grafiske profiler, nettsider og brosjyrer, samt til en prosjektkoordinator som bl.a. skal organisere, samordne og koordinere prosjektet, sikre informasjonsflyt mellom landsbyene og samordning av tiltak inn mot verdiskapingsprogram. Nasjonalparklandsbyene er også ett av ti prosjekter som deltar i verdiskapingsprogrammet "Naturen som verdiskaper" (se tiltak 20).

Tiltak 22: Regjeringen oppfordrer berørte fylkeskommuner til å utarbeide regionale planer for vindkraft og små vannkraftverk.

Oppfølging:

Olje- og energidepartementet (OED) og Miljøverndepartementet (MD) fastsatte i 2007 retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg. OED fastsatte samme år også retningslinjer for små vannkraftverk til bruk for utarbeidelse av regionale planer og i NVEs konsesjonsbehandling. En egen strategi for økt hensyn til miljø, estetikk og lokalsamfunn i kraftledningssaker ble lagt frem og vedtatt av Stortinget i juni i år.

Flere fylker er godt i gang med utarbeidelse av regionale planer for vindkraft og/eller små vannkraftverk. Fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland – ytre del ble godkjent av MD i samråd med OED i januar 2009. Sør-Trøndelag fylkeskommune har vedtatt en fylkesdelplan for vindkraft i desember 2008, og denne ligger til godkjenning i MD. Begge disse planene behandler reiseliv som eget tema. Flere andre fylker, blant andre

Nordland, har også vedtatt oppstart eller måstartet arbeid med regionale planer for vindkraft og/eller små vannkraftverk.

Tiltak 23: Regjeringen ønsker å stimulere til mer miljøvennlig transport, og vil i 2008 øke CO2-avgiften på innenlands flytrafikk fra 54 til 65 øre per liter flybensin.

Oppfølging:

Forslaget ble vedtatt av Stortinget i statsbudsjettet for 2008. Den økte avgiften trådte i kraft fra 1. januar 2008.

Tiltak 24: Regjeringen vil sette i gang en gjennomgang med utvalgte kommuner for å se på mulighetene for å bruke nasjonalparker og eventuelt andre områder vernet etter naturvernloven i reiselivssammenheng.

Oppfølging:

Arbeidet ble gjennomført i løpet av høsten/vinteren 2008/2009. Nasjonalparkriket i Nord-Gudbrandsdalen og Reisa Nasjonalpark i Troms var valgt ut som pilotområder for nærmere gjennomgang. Arbeidsgruppen bestående av Nærings- og handelsdepartementet, Miljøverndepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Landbruks- og matdepartementet leverte sin rapport 26.01.2009. Rapporten er diskutert på statssekretærnivå og de foreslåtte tiltakene er under gjennomføring. Ansvar for gjennomføring av tiltakene ligger på ulike aktører, og arbeidsgruppen vil fortsette å møtes for å følge med på gjennomføringen av tiltakene. Tiltakene er delt inn i kategoriene Forvaltningsplaner, Forvaltningsressurser, Informasjon og tilrettelegging, Kompetanse, Tilrettelegging for overnatting, transport, aktiviteter og servering og Samarbeid.

Tiltak 25: Regjeringen igangsetter et pilotprosjekt som læringsarena hvor virkemiddelaktører og reiselivsnæringen er involvert i å utvikle kommersielle konsepter for bærekraftig reiseliv. Resultatet av arbeidet skal gjøres tilgjengelig for alle aktørene i næringen.

Oppfølging:

Fem piloter er valgt ut; Geilo, Trysil, Røros, Vega og Lærdal. Disse ble i mai 2009 ferdig med sitt forprosjekt og har utarbeidet en prosjektplan med et 3-årig løp for å utvikle et mer bærekraftig reiseliv. Satsingen baseres på internasjonale og mye brukte definisjoner og rammer for et bærekraftig reiseliv hvor målene er bevaring av natur, kultur og miljø, styrking av sosiale verdier og økonomisk levedyktighet. Innovasjon Norge følger

pilotene, innhenter erfaringer, bidrar med nettverk og kompetanse, samt uttesting av ideer og forslag.

Det er i tillegg etablert seks bransjegrupper (transport, overnatting, matservering, familiepark/aktiviteter, natur- og kulturopplevelser og salg/markedsføring) som skal diskutere hvordan de enkelte bransjene kan bli mer bærekraftige og melde tilbake til myndighetene om hindringer og nødvendige betingelser for å gjennomføre tiltak.

5. Kvalitet

“Regjeringens mål er å bidra til å sikre og synliggjøre kvaliteten på de norske reiselivsproduktene”

Tiltak 26: Regjeringen vil sikre gode matopplevelser og viderefører frivillige kvalitetsmerkeordninger for mat som er relevante for reiselivsnæringen.

Oppfølging:

Det igangsettes en egen mobilisering for å øke antall produkter med merket Beskyttede betegnelser, se www.beskyttedebetegnelser.no. Beskyttede betegnelser er en offentlig merkeordning som gir rettslig vern til produktbetegnelser på landbruksbaserte næringsmidler, fisk og fiskevarer med spesiell geografisk opprinnelse, tradisjon og særpreg. Ordningen har som mål å bidra til næringsutvikling og økt verdiskaping i norsk matproduksjon samt sikre forbrukerne pålitelig informasjon.

Det er også etablert kvalitetsmerkeordninger for norsk sjømat i regi av Eksportutvalget for Fisk (EFF), som Skrei, Tørrfisk, Norsk Fersk Torsk og Fersk oppdrettskveite. Arbeidet baserer seg på at det utvikles en Norsk Standard for hver produktkategori. Ordningen bygger på frivillighet og oppslutning fra et flertall av aktørene innenfor en produktkategori.

Tiltak 27: Regjeringen vil opprette en nasjonal kvalitetssikringsordning for reiselivet i samarbeid med næringen selv. Regjeringen vil bidra til å dekke oppstartkostnader. Ordningen skal drives og videreutvikles av reiselivsnæringen selv.

Oppfølging:

En styringsgruppe betående av NHO Reiseliv, Rezidor, Rica Hotels, Thon Hotels, Scandic Hotels, Welle Gruppen, Hotel Ullensvang, Innovasjon Norge, Visit Oslo, Forbrukerrådet, Fellesforbundet, BiT Reiseliv og First Hotels leverte 30.05.2008 en innstilling til nasjonalt kvalitetssikringssystem for norsk reiseliv. Innstillingen er laget med hovedvekt på hoteller og overnattingssteder og bygger på eksisterende nordiske modeller. Systemet har til hensikt å gi et best mulig bilde av kvalitetsnivået hos de hoteller som blir med på den frivillige ordningen. Videre vil systemet tjene som et sammenligningsgrunnlag for gjestene, samt at hotellene selv også vil kunne bruke systemet til å bedre sin kvalitet.

NHO Reiseliv har fått klarsignal til å ferdigstille systemet, slik det er presentert i innstillingen, i samarbeid med aktørene i næringen. Systemet forventes å være klart i 2010, og kan på sikt utvides til å omfatte andre deler av reiselivsnæringen.

6. Kompetanse

“Regjeringens mål er å styrke kompetansen i og kunnskapen om reiselivsnæringen”

Tiltak 28: Regjeringen er opptatt av å øke kunnskapsgrunnlaget om reiseliv og viderefører forskningsprogrammet for reiseliv i Norges forskningsråd. Det settes av totalt 16 mill. kroner til dette, fordelt over fire år.

Oppfølging:

NHD ga i 2008 tilsagn til Forskningsrådet om 16 mill. kroner fordelt over en fireårsperiode for kunnskapsoppbygging innen reiselivspolitik. Det er satt i gang 3 prosjekter ved henholdsvis Transportøkonomisk institutt, Vestlandsforskning og Universitetet i Stavanger. Prosjektene skal belyse problemstillinger knyttet til avkastning og lønnsomhet i reiselivsnæringen, bærekraftig reiselivsutvikling og statistikk for lokale og regionale økonomiske effekter av reiseliv – alt med siktemål å få fram resultater til støtte for framtidig politikktutforming.

Tiltak 29: Regjeringen viderefører, gjennom Utviklingsprogram for grønt reiseliv i Innovasjon Norge, arbeidet med kompetanseutvikling i bygdebasert reiseliv. Det gjøres en behovskartlegging som grunnlag for å utvikle et modulbasert kompetanseprogram for grønt reiseliv.

Oppfølging:

Arbeidet følges gjennom Faglig møtearena reiseliv, som er en gruppe satt sammen av alle ledd i verdikjeden for det bygdebaserte reiselivet. Tiltaket sees i sammenheng med tiltak 34. Så langt har man ikke sett det hensiktsmessig å utvikle et eget kompetanseprogram for det bygdebaserte reiselivet, men at man benytter seg av tilbudet i tiltak 34.

Tiltak 30: Regjeringen ønsker å bidra til god forretningsdrift i reiselivet og videreutvikler og tilpasser strategi- og forretningsutviklingsprogrammet FRAM bedre til reiselivsnæringen.

Oppfølging:

FRAM Reiseliv er spesielt tilpasset de behov som utviklingsorienterte og innovative reiselivsbedrifter ofte har. Det faglige stoffet er praktisk rettet for reiselivsbedriften. Tid er ofte en knapphetsfaktor. Derfor er det avsatt rådgiverressurser for å bistå deltakeren i arbeidet som settes i gang i bedriftene. Deltakeren får både en diskusjonspartner, pådriver og kapasitetspåkjøtt for å gjennomføre de individuelle, prioriterte FRAM-tiltakene i reiselivsbedriften.

Etter en pilotfase med uttesting i Hedmark, Oppland, Nord-Trøndelag og Møre og Romsdal er nå kompetansetjenesten tilgjengelig i hele landet gjennom Innovasjon Norges distriktskontorer. Tilbakemeldingene fra deltakerne har vært meget gode. Rundt 50 bedrifter har deltatt på kurset så langt.

Tiltak 31: Regjeringen iverksetter ny læreplan for yrkessjåførfaget og ny læreplan for et nytt programfag for reiseliv innenfor utdanningsprogram for studiespesialisering skoleåret i 2008/2009 og vil også motivere til økt rekruttering til videregående opplæring rettet mot reiselivet.

Oppfølging:

Ny læreplan i yrkessjåførfaget ble iverksatt i september 2008. Læreplanen, som bl.a. omfatter bussjåfører, har økt fokus på service og kundebehandling. Det er fastsatt nye læreplaner for nytt programfag innenfor reiseliv (reiseliv og språk). Reiseliv og språk er et helt nytt tilbud innenfor videregående opplæring. Faget skal fremme kunnskap om reiselivsnæringen generelt og det helhetlige reiselivsproduktet på en destinasjon.

Utdanningsdirektoratet har gitt løpende informasjon om de nye utdanningstilbudene i videregående opplæring. I tillegg har direktoratet gitt særskilt støtte til brosjyremateriell og kompetansehevingstiltak. Per 1. mars 2009 hadde 3620 elever søkt vg1 service og samferdsel.

Nærings- og handelsdepartementet bidrar med 1,5 mill. kroner i en rekrutteringskampanje i regi av NHO Reiseliv for å sikre fremtidig rekruttering til reiselivet. Kampanjen retter seg i første omgang mot kokkefaget, da det er her behovet for faglært arbeidskraft anses som størst. Kampanjen er i neste fase planlagt utvidet til også å rette seg mot servering og resepsjonsfaget.

Tiltak 32: Regjeringen vil vurdere behovet for å støtte etablering av nye videreutdanningstilbud i reiselivsfag i fagskolen.

Oppfølging:

Kunnskapsdepartementet er kjent med at det sommeren 2009 var godkjent 36 fagskoletilbud innenfor hotell og reiseliv. Tilbudene er spredt over hele landet, over ti fylker. Flere av disse utdanningene kombinerer reiseliv og ledelse. I tillegg gis det en rekke fagskoletilbud innenfor ledelse som sådan. 1. januar 2010 overtar fylkeskommunene ansvar for drift og finansiering av fagskolene. Det vil derfor framover være opp til fylkeskommunene å prioritere reiseliv i opplæringen ved fagskoler i tråd med nasjonale, regionale og lokale kompetansebehov. Kunnskapsdepartementet ønsker en dialog med fylkeskommunene om hvordan dette kan gjøres.

Tiltak 33: Regjeringen ønsker å bedre statistikkgrunnet for reiselivsnæringen i Norge og igangsetter en utredning for å se nærmere på dette.

Oppfølging:

SSB leverte notatet "Utredning om statistikk om reiselivsnæringen" den 02.06.2009. Notatet gir en oversikt over reiseliv i norsk økonomi, i hovedsak belyst av satellittregnskapet for turisme som baserer seg på nasjonalregnskapet. Som en del av prosjektet er satellittregnskapet for turisme oppdatert med endelige tall for 2005 og 2006 og med foreløpige tall for 2007 og 2008.

SSB påpeker i sitt notat at det er en utfordring å måle reiselivets betydning i norsk økonomi da det ikke er en næring i henhold til de standardene som benyttes til å utarbeide nasjonalregnskapet og annen økonomisk statistikk. Det kan være vanskelig å trekke ut hva som er reiselivsrelatert virksomhet i de ulike grupperingene som benyttes i statistikkene. Ny standard for næringsgrupperinger fra 2007 kan bidra til å bedre tilgangen på informasjon (se også kap. 2.1).

Tiltak 34: Regjeringen ønsker å sette fokus på helhetlige produkter av høy kvalitet og vil igangsette kompetanseprogram på områdene vertskap, opplevelsesproduksjon og distribusjon, salg og pakking. E-læring kan være en aktuell læringsform.

Oppfølging:

Kompetanseprogrammene *Vertskap* og *Pakking, distribusjon og salg* har vært i ordinær drift siden 2008. Vertskapsprogrammet har hatt i underkant av 1000 deltakere så langt. På kurset i pakking, salg og distribusjon har rundt 300 personer deltatt. Begge pro-

grammene har elementer av e-læring som læringsform. Piloter på kurs i opplevelsesproduksjon ble kjørt i april/mai 2009 og vil være i ordinær drift fra høsten 2009. Tilbakemeldingene fra de ulike kursene har vært svært gode. Alle kursene er praktisk rettet, og det at kursene er korte (fra lunsj til lunsj) har gjort det enklere å rekruttere deltakere. Mange av kursdeltakerne har i ettertid dannet nettverk hvor de arbeider videre med de utfordringene de har avdekket under kursene.

Tiltak 35: Regjeringen vil opprette en database der tilgjengelige kompetansetilbud for reiselivsnæringen blir lagt inn.

Oppfølging:

En foreløpig versjon for databasen er utviklet og testes nå ut, samtidig som det arbeides med innhold og distribusjon. Den endelige databasen forventes ferdigstilt høsten 2009. Databasen vil være åpen for alle kursleverandører innenfor reiseliv som vil kunne registrere sine kurs i databasen. Databasen vil bli distribuert via Innovasjon Norges hjemmesider, samt NHO-Reiseliv, BIT og andre relevante nettsteder. Publikum vil finne fylkesvis oversikt over de kompetansetilbud som er tilgjengelig.

Tiltak 36: Regjeringen ønsker at reiselivsaktørene lettere kan nyttiggjøre seg av den markedskunnskapen Innovasjon Norge opparbeider seg, og vil utvikle en portal for publisering av markedsdata, analyser og trender i reiselivsnæringen.

Oppfølging:

Databasen er planlagt ferdigstilt i løpet av 2009. Arbeidet med en pilot på to ulike typer datamateriale er godt i gang.

Tiltak 37: Regjeringen vil melde Norge inn i FNs turistorganisasjon (World Tourism Organization, UNWTO).

Oppfølging:

Etter behandling i Stortinget 17.06.2008 er Norge å regne som medlem fra og med 08.09.2008. NHD følger opp medlemskapet gjennom ulike typer møter. Som følge av den globale finanskrisen satte UNWTO blant annet ned en "Tourism Resilience Committee" høsten 2008, der Norge har deltatt.

Tiltak 38: Regjeringen ønsker å bidra til flere kvinner i ledende stillinger i reiselivet og vil se på om enkelte kvinnesatsinger i Innovasjon Norge kan tilpasses bedre til denne næringen.

Oppfølging:

Kompetanseprogrammene Fyrtårn og Styrekandidater har eksistert i Innovasjon Norges portfolio en lengre tid, men kvinner i reiselivet har i liten grad deltatt i disse programmene til tross for at næringen i stor grad er en kvinnedominert næring. Derfor har programmene blitt markedsført særskilt for kvinner i reiselivet, noe som har resultert i økt interesse fra kvinner i reiselivet rundt om i landet. Et ledermentorprogram med 16 deltakere er spesialtilpasset reiseliv. Et bredt spekter av bedrifter deltar og man har lykket med å finne gode mentorer. Tilbakemeldingene så langt er svært gode.

7. Områdeutvikling

“Regjeringens mål er å bidra til å fremme utvikling av helhetlige og gode opplevelser i reiselivet”

Tiltak 39: Regjeringen satser på reiseliv i nord, og det settes av fem mill. kroner til oppfølging av reiselivssatsingen i nordområdestrategien, samt to mill. kroner til Svalbard Reiseliv i 2008.

Oppfølging:

I oppdragsbrevet for 2009 øremerket Nærings- og handelsdepartementet (NHD) 15 mill. kroner til særskilt markedsføring av Nord-Norge. Innovasjon Norge har i samarbeid med reiselivsnæringen i Nord-Norge og Markedsstrategisk råd fordelt innsatsen for den nordnorske landsdelen. I tillegg har Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) satt av 50 mill. kroner til å videreutvikle nordnorsk reiseliv. NHD har også bevilget 1 million kroner i 2009 til et arktisk guidestudium på Svalbard som Høgskolen i Finnmark har prosjektgjennomføringsansvar for.

Tiltak 40: Regjeringen vil at de norske verdensarvområdene skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innenfor natur- og kulturminneforvaltning, og det settes av 40 mill. kroner til dette i 2008.

Oppfølging:

Miljøverndepartementet (MD) har en samlet bevilgning på 50.6 mill. kroner i 2009 til verdensarvområdene over Riksantikvarens (RA) og Direktoratet for naturforvaltnings (DN) budsjett.

DN administrerer 9.6 mill. kroner som går til oppfølging av forvaltningsplanene for Vegaøyan og Vestnorsk fjordlandskap. Av dette går 3 mill. til kulturlandskapskjøtsel (1

million kroner til Vegaøyan og 2 mill. kroner til Vestnorsk fjordlandskap) og samordnes med tilsvarende midler til samme formål (3 mill.) bevilget fra Landbruks- og matdepartementet over jordbruksavtalen.

Riksantikvaren administrerer i 2009 ca. 41 mill. kroner av pengene fra MD. Herav går ca. 20 mill. til Bryggen i Bergen, ca. 1,3 mill. til bergkunsten i Alta, ca. 1,9 mill. til Vestnorsk fjordlandskap, ca. 0,5 mill. til Nærøyfjorden verdensarvpark, ca. 0,3 mill. til Urnes forvaltningsplan, ca. 12 mill. til Røros og ca. 2 mill. til Vega. Noe midler er satt av til drifting av verdensarvnettverk.

Gjennom Innovasjon Norge får Vega også tilført 0.5 mill. kroner som pilotprosjekt Bærekraftig reiseliv 2015 (jf. tiltak 25). MD har initiert opprettelse av interdepartemental arbeidsgruppe for samordnet bruk av virkemidler i verdensarvområdene Vestnorsk fjordlandskap og Vegaøyan.

Tiltak 41: Regjeringen vil prioritere satsingen på Nasjonale turistveger, og det settes av 100 mill. kroner til prosjektet i 2008.

Oppfølging:

Pr. 2009 har seks strekninger status som Nasjonale turistveger: Sognefjellet (rv 55), gamle Strynefjellsveg (rv 258), Helgelandskysten (rv 17), Hardanger (rv 7 og rv 550), Lofoten (E 10) og Rondane (rv 27). Det legges opp til at totalt 18 strekninger kan markedsføres som samlet reiselivsprodukt fra 2012 og være fullt utviklet innen 2016. Av det totale behovet på 1 700 mill. kroner på vegbudsjettet til utvikling av nasjonale turistveger fra 1994-2016 har Samferdselsdepartementet hittil bevilget 850 mill. kroner. For 2009 er det satt av 160 mill. kroner til prosjektet.

Det overordnede målet med nasjonale turistveger er å styrke næringslivet og bosetting, ikke minst i distriktene. Den opplevelsesrike og varierte kjøreopplevelsen sammen med nyskapende arkitektur på utsiktspunkter og rasteplasser skal styrke Norge som feriemål. Turistvegprosjektet er omtalt i et eget delkapittel i Nasjonal Transportplan 2010-2019 (se tiltak 43).

Tiltak 42: Regjeringen vil iverksette et turisttogprosjekt på Raumabanen i samarbeid med Raumabanens utviklingsselskap fra 2008.

Oppfølging:

Sommeren 2008 startet NSB opp et eget turistkonsept på Raumabanen. Prosjektet ble utviklet i samarbeid med Raumabanens utviklingsselskap, og Samferdselsdepartemen-

tet har lagt til rette for realiseringen. Turistkonseptet er videreført i 2009, og effektene og erfaringene er så gode at man planlegger en videreføring i 2010. Trafikkøkningen på strekningen har tatt seg betydelig opp i sommerperioden, og tilbakemeldingene fra de reisende er meget positive. Det er foretatt utbedringer på plattformer og stasjoner i tillegg til at det er gjort infrastrukturmessige utbedringer som legger bedre til rette for turistopplegget. Det kan bl.a. nevnes saktekjøring ved spektakulære utsiktsområder, egne "foto-stopp", og nye toaletter på Bjorli. Strekningen har opplevd svært god driftsstabilitet og punktlighet.

Tiltak 43: Regjeringen legger i desember 2008 frem Nasjonal Transportplan for perioden 2010–2019.

Oppfølging:

Nasjonal Transportplan (NTP) ble fremlagt 13. mars 2009. Reiseliv er gitt en særskilt omtale. NTP legger opp til en omfattende satsing på å utbygge transporttilbudet og fremkommeligheten i Norge. Regjeringen prioriterer utbyggings- og vedlikeholdstiltak på veg, bane, i luftfarten, fiskerihavnene og farleder på en slik måte at distrikts- og regionalpolitiske hensyn ivaretas. Dette må antas å få positive effekter for reiselivsnæringen.

Av spesielle tiltak fra NTP med betydning for reiselivet nevnes satsingen på nasjonale turistveger. På jernbanesiden nevnes Raumabanen og "museumsbanene". Når det gjelder sjøtransport, kan nevnes økt frekvens og åpningstid for riksvegferjesambandene og utviklingen av turistferjetilbudene Botnhamn-Brensholmen, Gryllefjord-Andenes og Svolvær-Skutvik. Dertil kommer tilleggsbevilgninger for videre drift på ruten Bergen-Kirkenes. For luftfart ligger det inne i NTP å opprettholde et godt regionalt flyrutetilbud og fortsatt statlig kjøp av flyrutetjenester hvor trafikkgrunnet ikke er tilstrekkelig for kommersiell drift. Særlig reiselivsnæringen i Nord-Norge vil kunne ha nytte av dette. I planperioden vil investeringer ved de større lufthavnene i Nord-Norge bli prioritert: Bodø, Harstad/Narvik, Tromsø, Alta, Laksevåg og Kirkenes.

Tiltak 44: Regjeringen vil tilrettelegge for at fredede jernbanestrekninger kan brukes i reiselivssammenheng.

Oppfølging:

Jernbaneverket har i perioden 2006-2009 årlig avsatt 12,5 mill. kroner, til sammen 50 mill., for å tilrettelegge enkelte nedlagte banestrekninger for fredning og museal bruk. I

den kommende fireårsperioden 2010-2013 er det planlagt å øke dette beløpet betydelig, om lag 22-23 mill. kroner per år.

Når disse kulturminnene oppgraderes og bevares, legges det til rette for at streknin-
gene kan benyttes i fritids- og reiselivssammenheng. Eksempelvis er det på Krøderba-
nen faste avganger hver helg om sommeren, samt charteravganger. Fra regjeringens
tiltaksplan ble det også bevilget ekstra midler i forbindelse med Rjukanbanens 100-
årsjubileum.

Tiltak 45: Regjeringen legger til rette for bruk av fyrstasjoner i reiselivssammenheng.

Oppfølging:

Ved utleie av fyrstasjoner (kommune, fylkeskommune, interesseorganisasjoner) er det
krav til at stasjonen/friområder er tilgjengelig for allmennheten. Fyrstasjoner avhendes
ikke. Det er bevilget støtte til Norsk Fyrhistorisk Forening for å utvikle et ikke-
kommersielt nettsted som kartlegger alle fyrstasjoner i Norge. Nettstedet skal fungere
som en informasjonsportal for allmennheten om norsk fyrhistorie og bruk av fyrstas-
joner og områdene rundt. Dette er et viktig bidrag til utviklingen av norsk kystkultur,
også i reiselivssammenheng.

Tiltak 46: Regjeringen vil utarbeide veiledningsmateriale og støtte pilotprosjekter som
viser hvordan kommunenes arealforvaltning i tilknytning til reiseliv og tilknyttede akti-
viteter kan gjøres på en bærekraftig måte.

Oppfølging:

Plandelen i ny plan- og bygningslov trådte i kraft 1. juli 2009. Det er utarbeidet veiled-
ningsmaterieell som er lagt ut på Miljøverndepartementes (MD) hjemmeside. Dette vil
bli videreutviklet. Direktoratet for naturforvaltning (DN) og Riksantikvaren (RA) sam-
arbeider om metodeutvikling og veiledning knyttet til konsekvensutredning for land-
skap i forbindelse med oversiktsplaner og vindkraftanlegg.

Miljøverndepartementet samarbeider med Kommunenes sentralforbund (KS) om pro-
grammet "Livskraftige kommuner". Her deltar om lag 200 kommuner i ulike tematiske
nettverk innenfor miljø og samfunnsutvikling. 37 av kommunene er med i nettverket for
"Kulturarven som grunnlag for nærings- og samfunnsutvikling." Prosjektet "Reiseliv i
Industriens Vugge" er ett av disse og omfatter fire typiske industrikommuner hvor må-
let er å bruke industrihistorien som fortrinn i reiselivs-, verdiskapings- og næringsutvik-

lingsperspektiv. Viktige samarbeidspartnere er Riksantikvaren, LO, Norsk Industri, NHO Reiseliv, Hurtigruten og Color Line.

Tiltak 47: Regjeringen ønsker å bidra til å realisere de muligheter som ligger i å utvikle en reiselivsnæring basert på natur og samisk kultur i samiske områder gjennom å etablere et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner i samiske områder.

Oppfølging:

Det er for 2009 satt av 8,5 mill. kroner til ordningen med et Verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner i samiske strøk. Programmet legger opp til en styrking av næringslivet og reiselivet i samiske områder. Sametinget står for driften av programmet. Sametinget vektlegger som en viktig betingelse for videreutvikling av reiselivet i samiske områder at det skjer på samiske premisser, og er basert på ekthet og samisk kulturforståelse. Sametinget avholdt et seminar høsten 2008 om reiselivsutvikling i samiske strøk, hvor erfaringene hos samiske reiselivsaktører var i fokus. Seminaret ble fulgt opp med prosessmøter og miniseminarer.

Norges Forskningsråd har arbeidet med å etablere et nettverk av utvalgte samiske reiselivsbedrifter, som drives av et eget sekretariat. Nettverket skal bidra til å utvikle enkeltbedriftene, styrke forholdet mellom de deltakende bedrifter, forholdet til lokale overnattingsbedrifter, hotellkjeder og det øvrige markedsapparat. Nettverket skal arbeide for tiltak som samlet gagnar bedriftene og reiselivet der de er lokalisert.

Tiltak 48: Regjeringen ønsker å utvikle samspillet mellom fiskeri- og havbruksnæringen og reiselivsnæringen og bidra til mer mat basert på marine råvarer på norske serveringssteder. Satsingen på kobling mellom reiseliv og lokal mat fra landbrukssiden vil videreføres.

Oppfølging:

Fiskeri- og kystdepartementet (FKD) har utviklet en egen strategi for utvikling av kystbasert reiseliv, med konkrete tiltak. Som ett av tiltakene har Mattilsynet lagt frem forenklede retningslinjer om leveranse av fersk fisk til serveringssteder. Flere serveringssteder har nå økte muligheter til å profilere sine menyer med fersk sjømat fra den lokale kystflåten.

Det er nylig igangsatt et pilotprosjekt i Nord-Norge, i regi av Stiftelsen Norsk Matkultur med fokus på kunnskap og muligheter rundt lokal mat og matkultur, så vel sjømat som mat fra landbruket. Pilotprosjektet er første skritt i en satsing på kompetansehevende

kurstilbud for kjøkkenledere, kokker, lærlinger og faglærere innen matfag. Prosjektet forventes å slutføres i løpet av oktober 2009.

Bedrifter som er medlemmer i organisasjonen Norsk Tradisjonsfisk, arbeider for å ivareta og videreutvikle tradisjonelle fiskematprodukter. FKD vil ha dialog med Riksantikvaren om kulturarvsprosjekter i skjæringsfeltet mellom fiskeri, havbruk, kyst og reiseliv.

Kobling av mat og reiseliv gjøres fra Landbruks- og matdepartementet (LMD) sin side gjennom virkemiddelbruk hovedsakelig forvaltet av IN, men også ved flere arrangementer som for eksempel Internationale Grüne Woche i Berlin og Matstreif på Karl Johan. Det er også satt i gang et samarbeid om satsing på mat langs de nasjonale turistveiene. Det er satt at 2 mill. kroner i tre år til satsingen, som vil inngå som en del av Statens vegvesenst arbeid med å fullføre attraksjonen Nasjonale Turistveger og i LMDs arbeid for å koble lokal mat og reiseliv. I første omgang er Nasjonal Turistveg Sognefjellet valgt ut som pilot.

Tiltak 49: Regjeringen vil i samarbeid med fiskesalgslagene utarbeide en ordning hvor besøkende som fisker fra registrerte fiskefartøy kan ta med seg denne fangsten ut av landet i tillegg til den ordinære utførselskvoten for turistfiske.

Oppfølging:

Ordnningen er trådt i kraft og vil være med på å gi reisende en unik naturopplevelse. Fiskeren gis også en mulighet til å skaffe seg en ekstra inntektskilde. Slik kan positive effekter mellom reiseliv og yrkesfiske realiseres.

Tiltak 50: Regjeringen ser at kystens kulturhistorie er en viktig ressurs for reiselivsnæringen, og vil utvikle prosjektet Fortellinger om kyst-Norge.

Oppfølging:

Riksantikvaren, Fiskeridirektoratet, Kystverket og ABM-utvikling har det overordnede gjennomføringsansvaret for prosjektet. Det er etablert samarbeid med de tre nasjonale musumsnettverkene, som til sammen representerer 32 museer langs kysten. I oppstartsåret 2009 er fem fortellinger produsert i heftet format. Det planlegges utgivelse av flere hefter fram mot grunnlovsjubileet i 2014.

Hovedformålet med prosjektet er å øke bevisstheten om kystens betydning for framveksten av nasjonalstaten Norge. Men prosjektet vil også kunne være en ressurs for utviklingen av kystnæringene og reiselivet, blant annet knyttet til guiding, utvikling av

opplevelsesprodukter samt markedsføring av kyst-Norge og kyst-destinasjoner. Norges guideforbund vurderer om heftene skal brukes som en del av guideutdanningen. I tiden framover vil det bli vurdert hva som er mulig å få til av synergier med reiselivet gjennom konkrete prosjektsamarbeid. I januar 2010 vil det bli arrangert en work-shop hvor dette vil være en sentral problemstilling.

Tiltak 51: Regjeringen vil etablere et erfarings- og kompetansenettverk for lokale og regionale myndigheter som vil prøve ut natur- og kulturparkprosjekter.

Oppfølging:

Erfarings- og kompetansenettverket ble etablert våren 2008. Aurland naturverkstad er engasjert som sekretariat for nettverket. Nettverket vil være åpent for alle som vurderer etablering av regionalpark i sitt distrikt. Nettverket skal være et verktøy for videreutvikling av natur- og kulturparker som modell for lokalsamfunnsutvikling, et forum for kunnskapsdeling og kunnskapsutvikling og for dialog mellom lokale, regionale og sentrale myndigheter. Så langt er ca 10 områder med i nettverket, og det er etablert en egen nettside (www.parknytt.wordpress.com) for nettverket. Hittil er det arrangert tre møter i regi av nettverket, og neste møte er planlagt i oktober 2009.

Tiltak 52: Regjeringen vil sette fokus på felles aktiviteter rettet mot storbyferie og utvikling av storbyene som reisemål og vil etablere et storbyprosjekt i regi av Innovasjon Norge.

Oppfølging:

Det har blitt satt ned en arbeidsgruppe bestående av lederne for destinasjonsselskapene fra de største byene i Norge: Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger, Kristiansand og Oslo, samt Innovasjon Norge. Arbeidsgruppen har besluttet å prioritere arbeidet med å utvikle storbyene som arena for store internasjonale arrangementer med særlig vekt på store idrettsarrangementer og kulturbegivenheter. I den sammenhengen er det gjennomført et forstudie hvor formålet har vært å få en oversikt over markedet for internasjonale idretts- og kulturarrangementer og se det i sammenheng med norske aktørers potensial og muligheter for å gjennomføre slike arrangementer. Arbeidsgruppen vil høsten 2009 jobbe videre med en forretningsplan med sikte på å etablere et hovedprosjektet i 2010.

Tiltak 53: Regjeringen vil gjennom Innovasjon Norge forsterke arbeidet rettet mot markedet for møter, insentivturer, kongresser og begivenheter.

Oppfølging:

En arbeidsgruppe bestående av ressurspersoner fra Norway Convention Bureau (NCB) og Innovasjon Norge har utarbeidet en handlingsplan med noen viktige punkter som det skal arbeides videre med. Dette gjelder blant annet kartlegging og bearbeiding av internasjonale fagmiljøer i Norge, etablering av et bransjenettsted for norske aktører, utvikling av kompetanseprogram, og posisjonering og gjennomføring av markedsaktiviteter. I tillegg er det identifisert noen målbare parametre som må på plass, rapportering i prosjektet samt hvordan arbeidet med det internasjonale møte- og kongressmarkedet skal organiseres.

Det vil bli opprettet en egen styringsgruppe for det videre arbeidet med det internasjonale møte- og kongressarbeidet og styringsgruppen vil spille en viktig rolle i forhold til hvordan det videre arbeidet blir lagt opp.

Tiltak 54: Regjeringen er innstilt på at Innovasjon Norge kan delta med finansiering i ett eller flere prosjekter der frivillig fellesgodefinansiering er en del av finansieringen av prosjektet.

Oppfølging:

Et treårig prosjekt om frivillig fellesgodefinansiering i reiselivet er igangsatt. Gjennom prosjektet vil det bli gjort innsamling og publisering av modeller for frivillig fellesgodefinansiering, utprøving av frivillige fellesgodefinansieringsmodeller på destinasjonsnivå, samt følgeevaluering. Innsamlingen er foretatt og vil bli foredlet med sikte på publisering. I oktober 2008 ble det søkt etter destinasjoner for utprøving av modeller for frivillig fellesgodefinansiering. Ved søknadsfristens utløp forelå det 42 søknader, og av disse ble følgende utpekt som piloter: Geilo, Trysil, Stryn, Valdres, Narvik og Lofoten.

8. Markedsføring og profilering

“Regjeringens mål er å styrke kunnskapen om Norge som reisemål”

Tiltak 55: Regjeringen vil videreføre arbeidet med å bygge det generelle omdømmet av Norge.

Oppfølging:

Utenriksdepartementet har kartlagt hvilke norske interesser i utlandet som sterkest påvirkes av og har påvirkning på Norges omdømme frem mot år 2025. På bakgrunn av kartleggingen er 19 land valgt ut som fokusland i omdømmearbeidet. Utvalget stemmer godt med de prioriterte markedene i Innovasjon Norges reiselivssatsing. Rapporten om geografisk fokus bygger på innspill fra departementer, interesseorganisasjoner og analysebyråer samt diskusjoner i Nasjonalt omdømmeforum. Utenriksstasjonene og IN-kontorene i de 19 landene utarbeider nå landspesifikke strategier for å styrke omdømmearbeidet. Stasjonene i to pilotland, Storbritannia og Polen, prøver nå ut nye modeller for tettere samarbeid mellom utenriksstasjonene og Innovasjon Norge.

Tiltak 56: Regjeringen vil fortsette å profilere Norge som reisemål når det er naturlig ved messer og offisielle besøk og gjennom utstillinger som verdensutstillingen.

Oppfølging:

Regjeringen har i 2009 profilert Norge som reisemål på to messer i Berlin: Internasjonale Grüne Woche i januar og International Tourism Bourse i mars.

Reiseliv er også et av satsingsområdene under Expo 2010 i Shanghai. Nærings- og handelsdepartementet har besluttet å sette av inntil 2 mill. kroner til profilering av norsk reiselivsnæring ved EXPO 2010 i Shanghai som en del av statens dager ved den norske paviljongen. To av statens dager skal ha reiseliv som tema. Innovasjon Norge har plan-

leggings- og gjennomføringsansvar for disse to dagene i tillegg til de syv dagene Innovasjon Norge selv arbeider med et opplegg for. Profilering av reiselivsopplevelser knyttet til norsk mat og matopplevelser og profilering av prosjektet nasjonale turistveger er valgt ut som tema for de to dagene.

Tiltak 57: Regjeringen legger til rette for at mer informasjon om Norge som reisemål blir tilgjengelig på Internett, og vil prioritere videre utvikling av Visitnorway.com.

Oppfølging:

Ny utgave av Visitnorway.com er lansert i alle de prioriterte markedene. Så langt i år har Visitnorway hatt 4,2 mill. unike brukere, 5,1 mill. besøk og 20 mill. sidehenvisninger, som er en fordobling i forhold til i fjor. Nye utgaver for Kina og Polen skal lanseres høsten 2009. Antall reisemål som er representert på nettsiden, er mer enn tredoblet, og antall reiselivsprodukter er tredoblet siden 2006. Innovasjon Norge har også startet å benytte andre og nye internettkanaler for markedsføring av Norge, som online-spill, YouTube, Twitter og blogger.

Nettstedet har tidligere i år blitt kåret til årets nettsted av Dataforeningen og Kommunikasjonsforeningen. Nettsiden ble også tildelt hele tre utmerkelse i Webbey Awards 2009 for Best visual design – function, Best use of photography og Best site Tourism. Innovasjon Norge har også mottatt Merket for god design i kategorien Interaktivdesign fra Norsk Designråd for nettstedet, samt blitt tildelt en stjerne i Startsidens stjerneutdeling for 2009.

Tiltak 58: Regjeringen vil videreføre arbeidet med å få utenlandske filmprodusenter til Norge.

Oppfølging:

Norwegian Film Commission ble nedlagt fra 01.01.2009, og kommisjonens oppgaver er overført til Norsk filminstitutt. Norsk filminstitutt og Innovasjon Norge jobber tett sammen på prosjektbasis, som for eksempel under filmfestivalen i Cannes, hvor man samarbeidet om å markedsføre filmen "Kautokeino-opprøret", Norge som reisemål og Norge som innspillingsland for utenlandske filmprodusenter.

Tiltak 59: Regjeringen vil prioritere et tettere samarbeid mellom Norgesportalen og Visitnorway.com.

Oppfølging:

Gjennomføringen av tiltaket er utsatt på grunn av en omfattende teknisk og designmessig oppgradering av Norgesportalen. Når det tekniske er på plass i september d.å. vil Utenriksdepartementet heve kvaliteten på innholdet på portalen. Her vil et tettere samarbeid mellom Norgesportalen og Visitnorway stå sentralt. Det er etablert kontakt mellom Innovasjon Norge og UD om dette, og første møte ble avholdt i slutten av juni 2009. En workshop ble avholdt 31. august for å definere ambisjonene rundt bedret integrasjon mellom de to portalene og sette en arbeidsplan for hvordan portalen kan starte deling av artikler, filmer og bilder.

Tiltak 60: Regjeringen bidrar til å sikre kunnskapen om Norge i utlandet, og bevilgningen til merkevarebygging og markedsføring av Norge som reisemål i inn- og utland styrkes i 2008. Midlene kan også benyttes til internasjonalt presse- og bransjearbeid.

Oppfølging:

Den totale bevilgningen fra Nærings- og handelsdepartementet er økt fra 100 mill. kr i 2005 til 235 mill. kr. i 2009. Det overordnede målet med profilmarkedsføringen er å gjøre Norge som reisemål attraktivt. For prioriterte markeder utvikles det sommer- og vinterkampanjer. Disse kampanjene er basert på Merkevarestrategien, og gjennomføres konsekvent gjennom de kanaler som gjelder for de forskjellige markedene. Kampanjene er delt opp i forskjellige nivåer, fra det rent Norgesprofilerende til mer direkte salgsutløsende materiale. En oversikt over aktiviteter og tjenester fordelt på satsingsområde og markedsland innenfor programmet finnes på www.innovasjonnorge.no/reiseliv.

Totalt ble det gjennomført over 143 markedsaktiviteter fordelt på over 806 kunder i 2008. Antall internasjonale turoperatører/reisebyråer som selger norske reiselivsprodukter er 1568. Videre ble det arrangert presseturer i Norge for 1051 internasjonale journalister, noe som så langt har resultert i 7377 artikler i trykte media, og ga en samlet annonseverdi på 386,5 millioner kroner. Videre kommer utbytte av 299 TV-programmer og 141 radioprogrammer som det ikke er beregnet presseverdi for.

Tiltak 61: Regjeringen vil utvikle et avtalemessig samarbeid med andre land for å bidra til at gjensidig turistutveksling blir enklere.

Oppfølging:

Norge har en ADS (approved destination status)-avtale med Kina. Avtalen innebærer en godkjenning av selskaper som kan formidle reiser til grupper fra Kina. Godkjenning krever at selskapet er registrert i Brønnøysundregisteret, at det følger norske lover og

retningslinjer og at det har en finansiell garantiordning for pakkereiser. Per i dag er det 27 selskaper som har godkjenningen. Betingelsene for tilsvarende arbeid i andre land følges, og det kan være aktuelt å arbeide med utvidelse av ordningen til også å gjelde enkeltreisende fra Kina.

9. Organisering

“Regjeringens mål er å bedre koordineringen av den offentlige innsatsen på reiseliv og styrke samarbeidet med og i reiselivsnæringen”

Tiltak 62: Regjeringen vil benytte kunnskapen i reiselivsnæringen og vil videreføre ordningen med at Innovasjon Norge og reiselivsnæringen i fellesskap blir enige om markedsprioriteringer i Markedsstrategisk råd.

Oppfølging:

Det er opprettet et markedsstrategisk råd for Innovasjon Norges reiselivssatsing. Rådets oppgave skal ligge på et overordnet strategisk nivå. Markedsstrategisk råd skal gjennom sitt arbeid bidra til å utvikle og anbefale for Innovasjon Norges ledende og styrende organer strategier, markedsprioriteringer, aktiviteter og budsjetter for den markedsrelaterte reiselivssatsingen i Innovasjon Norge. Rådets medlemmer skal være støttespillere i kontakten mellom Innovasjon Norge og reiselivsnæringene.

Tiltak 63: Regjeringen har god dialog med de nordligste fylkeskommunene og reiselivsnæringen i dette området for å se nærmere på en mulighet for å etablere en samarbeidsarena for reiseliv i landsdelen (Arctic Norway).

Oppfølging:

De tre nordligste fylkeskommunene har konkludert med at de ønsket et fylkesovergripende selskap for Nord-Norge som skal være ansvarlig for profilering av landsdelen i utlandet. Selskapet Nord-Norsk Reiseliv AS ble stiftet 29. april 2009, og administrativ leder er nå tilsatt. Selskapets formål er å etablere og videreutvikle Nord-Norge som et helårs reisemål og gjennom utvikling, markedsføring og tilrettelegging for salg av nordnorske reiselivsprodukter til beste for sysselsetting, bosetting og allmenne interesser for øvrig i Nord-Norge. Selskapets forretningskontor er i Alta. Det skal være

avdelingskontorer i både Bodø, Tromsø og Alta. Selskapet står nå overfor en planlagt emisjon mot dagens tre fylkesselskaper, mot fylkeskommunene og mot reiselivsnæringen i Nord-Norge.

Tiltak 64: Regjeringen vil bedre samordningen av oppdraget til Innovasjon Norge på reiselivsfeltet gjennom det nylig opprettede samarbeidsforumet for departementer som bevilger midler til selskapet.

Oppfølging:

Samordningsforumet for Innovasjon Norge skal identifisere felles prioriteringer og legge til rette for en best mulig samlet utnyttelse av de ressursene som Innovasjon Norge forvalter. Samordningsforumet skal sørge for at Innovasjon Norge mottar mest mulig koordinerte styringssignaler fra staten. Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Landbruks og matdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet deltar i samordningsforumet. Nærings- og handelsdepartementet er ansvarlig for å innkalle til møtene og lede dem.

Tiltak 65: Regjeringen vil styrke Nærings- og handelsdepartementets arbeid med reiselivsnæringen og opprette en egen seksjon i departementet med særskilt ansvar for reiselivspolitikken.

Oppfølging:

En egen reiselivsseksjon i Nærings- og handelsdepartementet (NHD) ble opprettet 1. oktober 2008. Seksjonen ligger i Næringspolitisk avdeling og består av fem medarbeidere. Seksjonens rolle er å være sekretariat for politisk ledelse i NHD i saker som angår reiseliv. Dette innebærer blant annet koordinering i forhold til andre departementers arbeid med reiseliv, kontakt med Innovasjon Norge på saker som angår reiseliv, utviklings-, utrednings- og budsjettarbeid vedrørende reiseliv og kontakt med reiselivsnæringen.

Tiltak 66: Regjeringen vil sikre god koordinering av reiselivsrelaterte saker, og det vil bli innkalt til halvårlige møter på statssekretærnivå for å følge opp reiselivsstrategien.

Oppfølging:

Det arrangeres halvårlige møter på statssekretærnivå for å sikre koordinering av reiselivsrelaterte saker på tvers av departementene. Gjennomføring av tiltakene i reiselivsstrategien er fast post på programmet. I tillegg diskuteres aktuelle saker vedrørende

regjeringens arbeid med reiseliv. Møtene bidrar til koordinering og samordning på tvers av departementene.

Tiltak 67: Regjeringen vil opprette et samordningsforum for reiseliv på embetsnivå.

Oppfølging:

Det er ikke opprettet et formelt samordningsforum for reiseliv på embetsnivå. Etter nærmere vurderinger har det vist seg mer hensiktsmessig å ha løpende kontakt mellom departementene i tillegg til den mer formaliserte samarbeidsgruppen på politisk nivå når det gjelder reiselivssaker (jf. tiltak 66).

Tiltak 68: Regjeringen er positiv til mulige initiativer som vil kunne bedre samordningen om reiselivsarbeid på regionalt nivå.

Oppfølging:

Føringer er lagt inn i oppdraget til Innovasjon Norge om at det bør arbeides for strukturelle grep i forhold til fylkesvise destinasjonsselskaper. Innovasjon Norge har intensivert sitt arbeid med markedsorientert reisemålsutvikling, bl.a. gjennom kompetanseutvikling av prosessledere og gjennomføring av reisemålsutviklings-prosjekter i henhold til Hvitebok for reisemålsutvikling.

Tiltak 69: Regjeringen vil sette i gang en utredning som skal se nærmere på hva som brukes av offentlige midler til reiselivsnæringen i Norge. Utredningen vil omfatte både nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå.

Oppfølging:

Oxford Research AS leverte på oppdrag fra Nærings- og handelsdepartementet rapporten "Reiselivsmilliarden – Kartlegging av offentlige midler til reiselivsnæringen i Norge" 01.07.2009. Hovedformålet med kartleggingen har vært å få en oversikt over hvor mye offentlige midler som brukes til reiselivsnæringen i Norge. Kartleggingen omfatter offentlige midler på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå. Kartleggingen viser at det i perioden fra 2004 til 2007 har vært en økning på 56 % i bruk av offentlige midler til reiselivsnæringen. I 2007 bevilget offentlige aktører 1,085 mrd. kroner til reiselivsnæringen (se også kap. 2.3).

Tiltak 70: Regjeringen vil formalisere samarbeidet mellom reiselivsnæringen og myndighetene på lignende måte som man har gjort i maritim sektor gjennom Marut. Dette innebærer:

- Kontaktutvalget for reiseliv gjøres om til et strategisk råd for reiseliv og blir det sentrale organet i samarbeidet.
- Det opprettes et arbeidsutvalg bestående av Nærings- og handelsdepartementet, eventuelt andre departementer, relevante bransjeorganisasjoner, fagbevegelsen og virkemiddelaktører.
- Det opprettes et sekretariat som koordinerer det løpende arbeidet. Ansvar for sekretariatet legges til næringen selv, med støtte fra Nærings- og handelsdepartementet.

Oppfølging:

Strategisk råd for reiseliv hadde sitt første møte 26. juni 2008, og har i dag 19 medlemmer. Nærings- og handelsministeren leder møtene, som holdes 2 til 3 ganger per år. Det er også opprettet et arbeidsutvalg for samarbeidet og et sekretariat som er lokalisert hos NHO. NHD bidrar med halvparten av kostnadene i forbindelse med sekretariatet. Ulike temaer har vært diskutert på møtene, blant annet kompetanseutfordringen i reiselivet, finanskrisens virkning på reiselivsnæringen og lønnsomhet og innovasjon i reiselivet.

Tiltak 71: Regjeringen vil opprette en koordinerende gruppe for underliggende etater og virkemiddelaktører som i stor grad arbeider med reiselivsnæringen, for eksempel Innovasjon Norge, Statens Vegvesen, Norges forskningsråd, Norsk Designråd, SIVA, Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning.

Oppfølging:

Oppstartsmøte ble holdt sommeren 2008. Innovasjon Norge leder gruppen, som for øvrig består av følgende organisasjoner: Statens Vegvesen Turistvegprosjektet, Norsk Designråd, Norsk Form, Direktoratet for naturforvaltning, Norges Forskningsråd, SIVA og Riksantikvaren. Hensikten i første omgang er å få kjennskap til hverandre og få innblikk i hverandres utfordringer og fremtidige planer for arbeidet innenfor reiseliv og dermed kunne se potensielle muligheter for samarbeid på tvers av organisasjonene. Intensjonen er å gjennomføre 3-4 møter årlig for å opprettholde en dialog.

Tiltak 72: Regjeringen vil be Innovasjon Norge om å inngå strategiske partnerskap med relevante aktører i reiselivsnæringen.

Oppfølging:

Den 16. oktober 2007 ble det undertegnet en samarbeidsavtale mellom Statens vegvesen, NHO Reiseliv og Innovasjon Norge om videreutvikling av de nasjonale turistvegene. Statens vegvesen vil bruke 1,7 milliarder kroner på turistvegprosjektet fram mot 2016. Det skal bidra til å styrke næringsliv og bosetting i distriktene og utløse minst 850 mill. i private og andre offentlige investeringer for å øke kvaliteten på servicetilbudet langs turistvegene.

Innovasjon Norge får en nøkkelrolle i arbeidet med å profilere og markedsføre Nasjonale turistveger. Innovasjon Norge sitter også sentralt i arbeidet med sikre gode turistvegrelaterte prosjekter økonomisk støtte.

Tilsvarende har Avinor og Innovasjon Norge undertegnet en samarbeidsavtale hvor man gjennom felles strategiske satsinger, målrettet relasjonsbygging og markedsføring skal samarbeide for å styrke den norske konkurransekraften i et internasjonalt reiselivsmarked. Samarbeidet inkluderer bl.a. markedsundersøkelser, ruteutvikling, internasjonal markedsføring og bransjebearbeidelse.

10. Veien videre

Reiselivsutvikling er et langsiktig arbeid. Regjeringens satsing på reiseliv har skapt aktivitet og initiativ blant aktørene i næringen. Den nasjonale reiselivsstrategien har vært et viktig steg på veien mot en mer samordnet og koordinert innsats for å utløse verdiskapingspotensialet som ligger i reiselivet. Vi er ikke i mål, men med gjennomføringen av de 72 tiltakene som ble skissert i "Verdifulle opplevelser" har vi kommet et godt stykke på vei.

Regjeringen vil fortsatt satse på reiseliv i tiden fremover, og det er nå tid for å utvikle strategien med nye tiltak.

Et av det offentliges viktigste bidrag til norsk reiselivsnæring er markedsføringen av Norge som reisemål, i både inn- og utland. Et positivt omdømme og kjennskap til Norge bygges gjennom langvarig og systematisk innsats. Arbeidet med å profilere Norge som reisemål er noe hele næringen drar nytte av, både små og store reiselivsaktører. Denne satsingen vil derfor fortsette, men vi må tilstrebe en markedsføring som er effektiv og fokusert for at vi skal få mest mulig nytte av innsatsen.

Våren 2009 ble det satt ned en arbeidsgruppe som fikk i oppdrag å se på hvordan vi kan oppnå et mer helhetlig og koordinert reiselivstilbud. Skal vi vinne frem i en stadig sterkere internasjonal konkurranse, holder det ikke å ha gode enkeltstående produkter. Vi må kunne tilby en totalopplevelse som skiller seg positivt ut fra konkurrentene våre. I rapporten som arbeidsgruppen leverte 2. juni 2009, ligger det mye som kan og bør arbeides videre med. Blant annet kommer det frem at det er behov for å utvikle flere markedsorienterte pakkeløsninger. Som en oppfølging av dette er det nå valgt ut to pilotprosjekter hvor ulike næringsaktører har gått sammen om å prøve ut ulike samarbeidsmodeller for pakking av helhetlige reiselivstilbud som inkluderer aktiviteter, severdigheter, overnatting, bispising og transport. Hver av disse får 600 000 kroner i støtte fra Nærings- og handelsdepartementet.

En av de store utfordringene i reiselivet er lav lønnsomhet. Den turbulente økonomiske situasjonen som verden har vært gjennom de siste 12 månedene og som også har preget norsk reiselivsnæring, viser tydelig hvor viktig det er med en sunn økonomi. De minst lønnsomme næringene vil på sikt tape i konkurransen om både arbeidskraft og investeringer. Skal det være attraktivt å arbeide og investere i reiselivsnæringen fremover, må vi få opp lønnsomheten. Spørsmålet om lønnsomhet vil vi derfor vie økt oppmerksomhet i det videre arbeidet med reiselivspolitikken.

Grunnlaget for lønnsomhet i reiselivsnæringen ligger i evnen til å utvikle produkter som turistene etterspør. Produksjonen må også være mest mulig kostnadseffektiv. Lønnsomhetsspørsmålet henger med andre ord tett sammen med innovasjon. Reiselivet er en tjenesteytende næring. Innovasjon i tjenester har tradisjonelt fått mindre oppmerksomhet enn fysiske og tekniske innovasjoner. I innovasjonsmeldingen som regjeringen la fram 5. desember 2008 settes det blant annet fokus på tjenesteinnovasjoner.

Reiselivsnæringen er preget av store sesongvariasjoner. Sesongvariasjonene er en utfordring både når det gjelder å få opp lønnsomheten, men også når det gjelder å rekruttere kompetent arbeidskraft. Flere helårs arbeidsplasser vil kunne bidra til en mer stabil sysselsetting, og også til økt kvalitet på produktene og tjenestene som tilbys.

Å skape levedyktige distrikter gjennom flere helårs arbeidsplasser innenfor reiselivsnæringen er ett av hovedmålene i den nasjonale reiselivsstrategien. Dette er et tema som vi vil arbeide mer med i tiden fremover. Det settes derfor nå ned en arbeidsgruppe som skal legge frem forslag til hva som kan gjøres av både reiselivsnæringen selv og av myndighetene for å stimulere til utvikling av helårs arbeidsplasser. Regjeringen er opptatt av å finne langsiktige løsninger som ivaretar både bedriftenes og arbeidstakernes behov. Rapporten skal foreligge innen 31. desember i år.

Norge har et strategisk fortrinn i kraft av vår unike natur. Det må vi utnytte best mulig. Bærekraftig reiseliv er derfor en av våre viktigste satsinger. Som en oppfølging av reiselivsstrategien ble det igangsatt viktig arbeid både i regi av Innovasjon Norge og alle aktørene som bidrar som piloter i tiltak 25 som går på utvikling av kommersielle konsepter for bærekraftig reiseliv, og i tiltak 16 som omhandler forskningsprosjektet "Sustainable destination Norway 2025". Dette arbeidet har nå kommet langt og vil etter hvert gi klare innspill til hva som skal til både fra næringen og fra myndighetene i det videre arbeidet med å fremme og utvikle Norge som et bærekraftig reisemål.

